

NORGES HØYESTERETT

Den 4. april 2019 avsa Høyesterett bestående av dommerne Indreberg, Matheson, Ringnes og Bergh og kst. dommer Lindsetmo dom i

HR-2019-677-A, (sak nr. 19-010822STR-HRET), straffesak, anke over dom:

A (advokat Halvard Helle)

mot

Påtalemyndigheten (statsadvokat Iris Øsp Lydsdottir Storås)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Matheson:** Saken gjelder fullbyrding av betinget fengselsstraff etter brudd på vilkår om gjennomføring av narkotikaprogram med domstolskontroll. Spørsmålet er hvilket fradrag et delvis gjennomført program skal gi i fengselsstraffen.
- (2) A ble ved Nedre Romerike tingretts dom 18. mai 2016 dømt til fengsel i 14 måneder for blant annet kjøp og oppbevaring av til sammen 315 gram amfetamin. Dommen omfattet forhold som var begått i perioden 2011 til 2015. Straffen ble gjort betinget med en prøvetid på 3 år på det vilkår at domfelte gjennomførte narkotikaprogram med domstolskontroll, jf. straffeloven 2005 § 37 første ledd bokstav f.
- (3) Narkotikaprogrammet ble formelt iverksatt 3. januar 2017 med påfølgende startmøte ved Hedmarken tingrett 30. januar samme år. Ettersom A hadde vist tilstrekkelig god utvikling under iverksettingsfasen, besluttet tingretten 3. juli 2017 å gi opprykk til programmets fase 2 – stabiliseringsfasen. I vilkårene inngikk arbeidstrening ved Krogsrud gård to ganger per uke.
- (4) Ved Glåmdal tingretts dom 4. desember 2017 ble A dømt til fengsel for blant annet ytterligere to tilfeller av oppbevaring av amfetamin. Disse forholdene lå i tid forut for

Nedre Romerike tingretts dom fra 2016. Straffen – som var en fellesstraff med nevnte dom – ble satt til fengsel i 18 måneder som ble gjort betinget med en prøvetid på 3 år, fortsatt regnet fra 18. mai 2016 og fortsatt på vilkår om gjennomføring av narkotikaprogram med domstolskontroll.

- (5) Domfelte mottok etter hvert flere advarsler for brudd på vilkårene for programmet. Etter gjentatte brudd fremsatte kriminalomsorgen 26. mars 2018 begjæring om fullbyrding av den betingede fengselsstraffen.
- (6) Hedmarken tingrett avsa 26. april 2018 dom med slik domsslutning:
- «Glåmdal tingretts dom av 04.12.2017 mot A født 00.00.1975, med betinget fengsel i 18 måneder, fullbyrdes i sin helhet, jf. straffeloven § 39 annet ledd. Til fradrag går 14 - fjorten - dager for varetekt.**
- Til fradrag i straffen kommer 9 - ni - måneder for den tiden domfelte har gjennomført narkotikaprogram med domstolskontroll, jf. forskrift om prøveordning med narkotikaprogram § 11 annet ledd annet punktum.»**
- (7) A anket til Eidsivating lagmannsrett og gjorde gjeldende at fradraget for den del av narkotikaprogrammet som var gjennomført, var for lite.
- (8) Lagmannsretten avsa 19. november 2018 dom med slik domsslutning:
- «Anken forkastes.»**
- (9) A har anket til Høyesterett. Hun har fastholdt at fradraget på 9 måneder er for lite og nedlagt påstand om at straffen nedsettes. Det er særlig pekt på det uheldige i at gjennomføringen kom sent i gang, at hun faktisk stod i narkotikaprogrammet i en lengre periode og at fullbyrdingen omfatter forhold som nå ligger svært langt tilbake i tid.
- (10) Påtalemyndigheten har for Høyesterett gjort gjeldende at et fradrag på 9 måneder er for høyt. Det er nedlagt påstand om at dette reduseres til 7 måneder. Påtalemyndigheten har særlig fremhevet at det i den skjønnsmessige vurderingen av hvor stort fradraget skal være, ikke bare kan legges vekt på hvor lenge domfelte har stått i ordningen, men også på graden av medvirkning og måloppnåelse. Her er formålet med ordningen ikke oppnådd.
- (11) For øvrig står saken i samme stilling for Høyesterett som for lagmannsretten.
- (12) Det er enighet om at A avsluttet kontakten med kriminalomsorgen i august 2018; altså om lag et halvt år etter at fengselsstraffen ble begjært fullbyrdet. Dette er også hva lagmannsretten la til grunn. Arbeidsforholdet ved Krogsrud gård ble avsluttet ved utgangen av desember 2018.
- (13) *Jeg er kommet til at straffen som skal fullbyrdes, nedsettes.*
- (14) Jeg ser først på enkelte spørsmål knyttet til hjemmelen for å gi fradrag ved dom på fullbyrding av en betinget fengselsstraff i denne type saker.
- (15) Retten kan som særvilkår for fullbyrdingsutsettelse pålegge den domfelte å gjennomføre narkotikaprogram med domstolskontroll, forutsatt at domfelte har samtykket til dette, jf. straffeloven 2005 § 37 første ledd bokstav f. Etter straffeloven § 38 kan det gis nærmere

bestemmelser om slikt program, blant annet om innholdet og gjennomføringen, se nå forskrift 20. oktober 2017 nr. 1650 om narkotikaprogram med domstolskontroll, i kraft 20. oktober 2017. Gjeldende lov og forskrift avløser en tidligere prøveordning i medhold av straffeloven 1902 § 53 nr. 3 bokstav e, jf. nr. 6 – senere videreført i straffeloven 2005 § 38 – med tilhørende forskrifter.

- (16) For en beskrivelse av formålet med og innholdet av ordningen, viser jeg til Rt-2008-1495 avsnitt 14 til 19. Redegjørelsen der er knyttet til den tidligere prøveordningen, men er dekkende også for gjeldende regelverk.
- (17) Når den domfelte alvorlig eller gjentatt bryter fastsatte særvilkår, kan tingretten etter begjæring fra kriminalomsorgen ved dom bestemme «at straff helt eller delvis skal fullbyrdes», jf. straffeloven 2005 § 39 andre ledd første punktum jf. tredje punktum. Straffeloven 1902 hadde en tilsvarende bestemmelse i § 54 nr. 2. I den tidligere forskriften § 11 om reaksjoner ved brudd het det at retten ved avgjørelsen «kan ta hensyn til at deler av programmet allerede er gjennomført», jf. andre ledd siste punktum. Gjeldende forskrift § 13 om reaksjoner ved brudd inneholder ingen tilsvarende bestemmelse. Retningslinjer for gjennomføring av narkotikaprogram med domstolskontroll, fastsatt av Kriminalomsorgsdirektoratet 6. juni 2018 – heretter omtalt som retningslinjene – forutsetter imidlertid gjennom overskriften «Hel omgjøring: Fradrag for deler av programmet som er gjennomført» at fradrag skal gis. Videre heter det der:

«Hjemmelen til å gi slikt fradrag følger av straffeloven § 39 andre ledd, siste punktum, samt rettspraksis.»

- (18) Både aktor og forsvarer har for Høyesterett pekt på at gjeldende forskrift – i motsetning til den tidligere – ikke har bestemmelser om fradrag for gjennomførte deler av narkotikaprogram. De har videre bemerket at straffeloven § 39 andre ledd, siste punktum, som retningslinjene viser til, ikke gir hjemmel for dette. Partene er imidlertid enige om at fradrag skal gis.
- (19) Etter mitt syn er dette hjemmelsspørsmålet løst i første punktum av bestemmelsen. På samme måte som tidligere, kan retten ved vilkårsbrudd bestemme at straff helt eller *delvis* skal fullbyrdes. Narkotikaprogram med domstolskontroll er et alternativ til ubetinget fengsel, jf. Ot.prp. nr. 81 (2004–2005) punkt 7.1. Til forskjell fra hva situasjonen vil være ved fullbyrding av betinget dom uten særvilkår, inneholder vilkåret om narkotikaprogram plikter som griper inn i domfeltes frihet og som kan oppleves som byrdefulle. Ved avgjørelsen av hvor stor del av den betingede fengselsstraffen som skal fullbyrdes etter vilkårsbrudd, er det derfor naturlig å se hen til hvor lenge og i hvilken grad domfelte har oppfylt disse pliktene.
- (20) Når retten etter § 39 andre ledd bestemmer at straff «delvis skal fullbyrdes» fordi narkotikaprogrammet ikke er gjennomført som forutsatt, bør domsslutningen gå ut på hvor stor del av fengselsstraffen som skal fullbyrdes, og at den resterende straffen bortfaller. Dette fremkommer også hos Matningsdal i Gyldendal Rettsdata note 253 (per 1. januar 2019) der han i merknaden til straffeloven § 39 uttaler:

«Adgangen til å fastsette at bare en del av dommen skal fullbyrdes, ble åpnet ved revisjonen i 1981. Dermed har retten fått større mulighet til å avpasse fullbyrdingstiden til overtredelsens grovhet og den domfeltes forhold for øvrig. Ved brudd på vilkårene ved narkotikaprogram og program mot ruspåvirket kjøring kan det være aktuelt med en

delvis fullbyrding. Og har vedkommende allerede deltatt i deler av det opplegget som inngår i disse programmene, må det tas hensyn til dette ved omgjøringen.

Ved delvis fullbyrding kan retten uttrykkelig beslutte at reststraffen faller bort. Ellers blir den stående, jf. Matningsdal 2015 s. 347.»

- (21) Jeg går så over til spørsmålet om hvor stor del av fengselsstraffen som skal fullbyrdes. Retningslinjene gir følgende anvisninger:

«Ved nedleggelse av påstand i retten, skal kriminalomsorgen gjøre en vurdering av om og hvor mye fradrag som skal foreslås, der det ses hen til hvor langt domfelte har kommet i prøvetiden vurdert opp mot lengden på den betingede fengselsstraffen.

Øvrige momenter i vurderingen:

- hvor langt ut i prøvetida skjer bruddet
- i hvilket omfang har domfelte medvirket til gjennomføringen/ har domfelte fulgt opp i perioder
- i hvilket tidsrom var programmet planlagt, jf. fastsatt prøvetid
- når kunne programmet reelt sett ventes avsluttet
- hvilke mål er nådd og hvor sentrale er disse målene
- er det forhold utenfor domfeltes kontroll som har vanskeliggjort oppfølgingen
- i hvilken utstrekning kan det legges til grunn at formålet med programmet er nådd selv om det ikke er fullt ut gjennomført»

- (22) Momentene griper i noen grad over i hverandre. Den konkrete avgjørelsen beror på et helhetlig skjønn der faktisk gjennomføringstid sammenholdt med graden av medvirkning må stå særlig sentralt. Fullbyrdingstiden bør avpasses til vilkårsbruddenes grovhet og den domfeltes forhold for øvrig. Ut over dette er følgende utgangspunkter viktige:

- (23) Narkotikaprogram med domstolskontroll skal forebygge ny kriminalitet, fremme rehabilitering og bidra til å styrke og samordne praktiske hjelpe- og behandlingstilbud for domfelte som er avhengig av narkotika, jf. forskriften § 1. Etter forskriften § 11 skal den domfelte blant annet «vise evne og vilje til å forandre rusadferden og til å gjøre en innsats for å endre livsførselen». I retningslinjene heter det om dette:

«Hovedmålet med gjennomføringen av ND er rusfrihet fra illegale rusmidler. Dette ligger i kravet om å vise evne og vilje til å forandre rusadferd og gjøre en innsats for å endre livsførselen. Dette kravet til domfelte skal det jobbes aktivt med under hele straffegjennomføringen.»

- (24) Kriminalomsorgen iverksetter programmet så snart som mulig etter at den har mottatt ordre fra påtalemyndigheten om å fullbyrde dommen, jf. forskriften § 12 første ledd.
- (25) Narkotikaprogrammet skal normalt gjennomføres i prøvetiden som retten har fastsatt, jf. forskriften § 12 siste ledd. Gjennomføringstiden er dermed sammenfallende med prøvetiden for den betingede dommen.
- (26) Narkotikaprogrammet løper videre selv om det er begjært fullbyrding av den betingede fengselsstraffen. Retningslinjene fremhever at det bare er en ny rettskraftig dom som kan oppheve en dom med et slikt særvilkår. Det understrekes at kriminalomsorgen må følge opp domfelte også etter at fullbyrding er begjært og kontrollere om vilkårene overholdes.
- (27) Jeg går etter dette over til den konkrete bedømmelsen av hvilken straff som «delvis skal fullbyrdes» etter § 39 andre ledd første punktum.

- (28) I retningslinjene for hvilket fradrag som skal gjøres, er tidsmomentet knyttet til prøvetiden. I vår sak er prøvetiden i tingrettens dom satt til 3 år regnet fra 18. mai 2016. Den løper derfor til 18. mai 2019. Retningslinjene vektlegger hvor i prøvetiden – og ikke hvor i forhold til oppstarten av narkotikaprogrammet – vedkommende befinner seg ved bruddet. Dette har antakelig sammenheng med forutsetningen om at oppstart skal skje raskt og at prøvetid og faktisk gjennomføringstid dermed vil være sammenfallende. I saken her skjedde imidlertid oppstarten først 7 måneder etter tingrettens dom.
- (29) I og med at den betingede dommen er knyttet til vilkår om at domfelte «gjennomfører narkotikaprogram med domstolskontroll» er det ved en så vidt betydelig forsinkelse som her, mest nærliggende at tidsmomentet bedømmes med utgangspunkt i det tidspunktet gjennomføringen faktisk startet opp. Den faktiske gjennomføringstiden ville etter dette ha vært 2 år og 5 måneder, og ikke 3 år som forutsatt.
- (30) A hadde 26. mars 2018 gjennomført ca. 1 år og 3 måneder av et program som da skulle løpe i ytterligere om lag 1 år og 2 måneder. Hun var imidlertid underlagt narkotikaprogrammet også etter bruddtidspunktet og gikk, som tidligere nevnt, først ut av dette i august 2018. Aktor har fremholdt at narkotikaprogrammet har liten realitet etter bruddmelding. Men ettersom ordningen er slik at domfelte etter bruddmelding fortsatt står i programmet baserer jeg meg på august 2018 som et omforent skjæringstidspunkt i saken.
- (31) Lagmannsretten har lagt til grunn at A frem til dette tidspunktet – riktignok med en del brudd – medvirket i programmet og at hun totalt sett brukte mye tid på denne straffgjennomføringen. Det er for Høyesterett ikke fremkommet noe som gir grunnlag for å bedømme dette annerledes. Domfelte må etter dette regnes for å ha stått i programmet i om lag 1 år og 8 måneder av det som ville ha vært den faktiske gjennomføringstiden på 2 år og 5 måneder; altså i om lag to tredjedeler av denne tiden. Det ville være kriminalpolitisk uheldig om ikke hele den faktiske perioden skulle regnes med. Domfelte har i motsatt fall ingen oppfordring til i det minste å forsøke å holde seg til vilkårene også etter bruddmeldingen.
- (32) Ved vurderingen av hvor stor del av den betingede fengselsstraffen som skal fullbyrdes på grunn av vilkårsbrudd, finner jeg det naturlig å ta *utgangspunkt* i hvor stor forholdsmessig del av den forutsatte gjennomføringstiden hun faktisk gjennomførte. To tredjedels gjennomføring gir i foreliggende sak et fradrag på 12 måneder i den betingede fengselsstraffen på 18 måneder. Utgangspunktet må da være at de resterende 6 månedene, som et minimum, bør fullbyrdes.
- (33) Dette utgangspunktet må korrigeres for hvorledes domfelte har forholdt seg til programmet i gjennomføringstiden. Om dette har lagmannsretten uttalt:

«Progresjonen når det gjelder rusmestring har ikke vært tilfredsstillende. Fram til Hedmark tingretts dom var kun 30 av 70 planlagte prøver negative. Domfelte unnlot å møte til 23 prøver, nektet 5 prøver og avla 13 positive prøver. Etter tingrettens dom har domfelte kun avgitt en negativ prøve. Hun har uteblitt fra 32 av 43 planlagt ruskontroller og har avgitt 10 positive og en negativ prøve. På grunn av manglende progresjon når det gjelder rusmisbruk og manglende stabilitet, har domfelte ikke evnet å komme over i Fase 3 av programmet.»

- (34) As vilkårsbrudd har hovedsakelig vært knyttet til hennes eget rusmisbruk. De tiltagende vilkårsbruddene er likevel ikke forenlig med forutsetningen om at den domfelte ved denne type særvilkår skal «vise evne og vilje til å forandre rusadferden og til å gjøre en innsats for endre livsførselen», slik jeg tidligere har gjort rede for. Etter mitt syn må svakhetene ved gjennomføringen medføre at hun ved omgjøringen ikke kan godskrives for hele den perioden hun har stått i narkotikaprogrammet.
- (35) Samtidig er det på det rene at programmet ikke kom i gang før svært lenge etter at prøvetiden startet opp. Ut fra særvilkårets formål om å hjelpe den domfelte ut av rusmisbruket, er en slik forsinket iverksetting svært uheldig. Forsinkelsen bør derfor inngå som et moment i domfeltes favør i den helhetsvurderingen som skal gjøres av hvor stor del av fengselsstraffen som skal fullbyrdes.
- (36) Det er her ikke grunnlag for å vektlegge andre momenter. Den lange tiden som har gått siden de eldste forholdene, er tilstrekkelig hensyntatt ved tingrettens straffutmåling.
- (37) Jeg er på grunnlag av domfeltes gjennomføringstid og de øvrige momentene som inngår i den helhetsvurderingen som skal foretas, etter dette kommet til at den betingede fengselsstraffen på 18 måneder bør fullbyrdes med fengsel i 8 måneder. Dette innebærer at reststraffen på 10 måneder bortfaller.
- (38) Ved fullbyrdingen kommer frihetsberøvelse ved varetekt til fradrag med 14 dager slik som fastsatt i Glåmdal tingretts dom.
- (39) Jeg stemmer for denne

DOM :

Fengselsstraffen fastsatt i Glåmdal tingretts dom 4. desember 2017 fullbyrdes med fengsel i 8 – åtte – måneder. Til fradrag går 14 – fjorten – dager for utholdt frihetsberøvelse. Den resterende fengselsstraffen på 10 – ti – måneder, bortfaller.

- (40) Dommer **Ringnes:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (41) Kst. dommer **Lindsetmo:** Likeså.
- (42) Dommer **Bergh:** Likeså.
- (43) Dommer **Indreberg:** Likeså.

(44) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

Fengselsstraffen fastsatt i Glåmdal tingretts dom 4. desember 2017 fullbyrdes med fengsel i 8 – åtte – måneder. Til fradrag går 14 – fjorten – dager for utholdt frihetsberøvelse. Den resterende fengselsstraffen på 10 – ti – måneder, bortfaller.